

Gammel visdom for moderne familier

Tekster fra
Ordsprogenes Bog

"Stol på Herren af hele dit hjerte, og støt dig ikke til din egen indsigt. Hav ham i tankerne på alle dine veje, så vil han jævne dine stier" (Ordsp 3,5-6).

Hovedtanke

Ordsprogenes Bog indeholder gamle visdomsord, også vedrørende familielivet. Når man læser dem i dag, bør man tage i betragtning, hvilken tid og hvilken kultur de hører hjemme i.

Introduktion

Livet skal lykkes. Det ønsker unge mennesker, der stifter familie og opdrager børn. Men hvordan fungerer livet? Hvordan kan man opnå, at alle i en familie er lykkelige og føler sig trygge?

For det meste overtager mennesker intuitivt de normer, der var gældende i de familier, de kommer fra, uanset om de fungerede godt eller dårligt. Først med tiden begynder man at reflektere over og eventuelt ændre på dem.

Der findes en del litteratur om emnet, der kan være til stor hjælp og vejledning vedrørende ægteskab og familieliv. Bibelen indeholder også en slags rådgivende litteratur. Her skal især nævnes Ordsprogenes Bog. Denne samling af ordsprog havde nemlig lige siden de israelitiske kongers tid til formål at vejlede unge mennesker i, hvordan et liv kunne lykkes. Det skal ganske vist forstås på baggrund af datidens kultur og tillid til, at Guds magt kunne fremme det gode liv.

I takt med at samfundet forandrer sig, ændres familieliv også. Samfundets udvikling, den tiltagende individualisering, mobilitet og digitalisering – det har alt sammen indflydelse på familielivet. Hvordan kan ordsprog fra en helt anden tid og kultur hjælpe os i vores måde at skabe familieliv på?

Visdom som hjælp til livet

Ordsp 24,3

Hvad anser visdommens formidler for uundværligt, for at et familiev liv kan lykkes?

Baggrund

Dannelsesidealet for overklassen i det gamle Mellemøsten var at begribe, hvordan livet fungerede. Man iagttog livet, analyserede det og sammenholdt og systematiserede sine erfaringer. De lovmæssigheder og erfaringer, man oplevede, formulerede man som ordsprog, som blev formidlet videre til de yngre elever i skolerne.

Formålet med at samle denne visdom var at blive i stand til at tackle livet, at kunne holde sammen på familien, slægten og generationerne – hvilket var livsvigtigt – og værne om de grundlæggende værdier: livet og friheden og at styrke evnen til at omgås ting (som fx penge og alkohol), kvinder, andre mennesker og sig selv på den rette måde. Ud fra disse værdier ønskede man at vise den unge generation vejen til et vellykket liv (Ordsp 10,27; 13,13-14).

Den pædagogiske metode i denne formidling af dannelse var ikke så meget forbud og påbud, men mere en rådgivning: Vær opmærksom på sammenhængen mellem det, du gør, og hvordan det går dig, på godt og ondt. Gå ud fra, at menneskets begrænsninger er en realitet, lige så vel som, at Gud er en realitet!

Ordsprogene som personligt oplevede livserfaringer kan også sige os noget i dag – både mødre, fædre og børn. Vi må ganske vist være opmærksomme på, på hvilke områder gammeltestamentlige ordsprog, der stammer fra en helt anden kultur, understøtter vores nu-gældende ægteskabs- og familielovgivning, og hvor de er i modstrid med den.

Til fordybelse

Har jeg nogensinde beskæftiget mig med den gældende familieretlige lovgivning?

Troskab i ægteskabet

Ordsp 5,1-23;
6,20-35

Hvad bliver unge mænd advaret imod, og hvad bliver de rådet til?

Baggrund

I Ordsprogenes Bog står to kvindeskikkelser over for hinanden. Visdommen (1,20; 8; 9,1-6) personificerer livets vej hen imod et meningsfyldt liv levet efter Toraens principper. Hun hører hjemme i Guds sfære og kan beskytte mennesker imod sin modsætning, dårskaben (9,13), der er lovbrydernes dødbringende livsstil. Dårskaben er samtidig den fremmede kvinde (2,16-19; 5,1-13; 6,20-35; 7,1-23). Visdommen opfordrer unge mænd til at følge den visdom, de har fra deres opvækst, og advarer dem samtidig imod at lade sig lede på afveje af "fremmede" former for livsstil. Desuden advarer hun imod utroskab med en anden, gift kvinde, for det kan ende med en dødsdom (3 Mos 20,10). Manden bør søge og finde kærlighedens fylde hos sin egen kone.

Til eftertanke

De, der sammen var i den syvende himmel og ønskede at elske hinanden i al evighed, nærrede ikke for store forventninger. De gav afkald på deres illusioner og accepterede hinanden med de begrænsninger, bekymringer og den sårbarhed, de hver især havde. De bebrejdede ikke hinanden disse ting, men trøstede derimod hinanden. De værnede om hinandens værdighed og støttede hinanden. De delte deres længsler, deres smerte og deres lykke. De interesserede sig for, hvad den anden var optaget af, og skabte rum til hinandens livsudfoldelse. Derfor ophøjede Gud dem og førte dem til lykkelige højder og tryghed.

(Frit efter et kærlighedsdigt anvendt ved en vielse med baggrund i Fil 2,5-9)

Vise ord til fædre og sønner

Ordsp 13,1-25

Hvordan beskriver visdommens formidler en "velopdragen" søn?

Hvordan beskrives hensigtsmæssig livsførelse?

Baggrund

I versene 1-6 stilles den gode, flittige, besindige og retfærdige søn op som modsætning til den udisciplinerede, dovne, falske søn, der bryder loven. At være vis betyder at lytte til sin fars formaninger og lade sig irettesætte.

Gang på gang understreges det, hvor vigtigt det er at kunne styre sig – især sin tunge. Ubehersket grådighed giver ingen tilfredsstillelse – uanset på hvilke områder. Det er derimod gavnligt at udvise selvbeherskelse.

Versene 15-17 antyder, hvilken virkning det kan have at følge vise råd. Da den kloge forudser konsekvenserne af sine handlinger, møder han velvilje og kan dermed være en god formidler, så konflikter kan undgås til alles bedste.

Til anvendelse

De dyder, der nævnes i teksten, såsom besindighed, ærlighed, flid, grundighed, omhu og viljen til kritisk selvrefleksion er noget, der beriger tilværelsen. Den, der viser sine børn disse værdier i praksis, vil sandsynligvis også kunne give dem videre. Her gælder ordsproget om æblet, der ikke falder langt fra stammen.

At den uretfærdige må gå med tom mave på grund af sin livsstil (v. 25), er en grundlæggende overbevisning i orientens visdomstænkning. Virkeligheden er dog tit en anden. Det udtrykkes i et andet ordsprog: "Fedt svømmer ovenpå" (sml. Præd 8,8-14). Alligevel gælder løftet til den *retfærdige*, som vil gå på Guds veje.

Til overvejelse

Hvilke værdier ønsker jeg at give videre?

Konsekvens i opdragelsen

Ordsp 23,13-14;
13,24

Hvordan beskriver visdommens formidler en kærlig far?

Baggrund

Versene her udtrykker et grundlæggende princip i antik opdragelse: Et barn bør opdrages i småbørnsalderen, så længe det kan "bøjes".

Til fordybelse

For at opdrage et barn rigtigt, måtte man derfor også slå det, som opfattedes som tegn på en fars kærlighed. I Mellemøsten var det almindeligt med den slags formaninger. Fra Assyriens rådgiver Achikar, der levede i det 5. årh. f.Kr., er der fx overleveret: "Forskån ikke din søn for riset ... Når jeg slår dig, søn, skal du ikke dø" (Echter Bibel IV, 480).

"Das bürgerliche Gesetzbuch" i Tyskland foreskriver: "Børn har ret til en opdragelse uden vold. Korporlig afstraffelse, psykisk vold og anden form for nedværdigende behandling er ulovlig."

Tilsvarende findes i dansk lovgivning i Forældremyndighedsloven §2, stk. 2: "Barnet har ret til omsorg og tryghed. Det skal behandles med respekt for sin person og må ikke udsættes for legemlig afstraffelse eller anden krænkende behandling."

I stedet for ris, vold og afstraffelse har børn brug for at opleve respekt, tryghed og nærvær. Og de har brug for klare retningslinjer, der ikke bør efterleves med tvang, men med konsekvens. Det gælder ikke om at straffe et barn ved at nægte det ting, det holder af. Det er meget vigtigere, at barnet forstår, at alle handlinger har konsekvenser. Grænser bør være klare, og det bør konsekvenserne for overtrædelse også. Men grænserne bør tilpasses barnets udviklingstrin. Og man bør kunne tale om dem.

Til eftertanke

Læg mærke til dit barns gode egenskaber! Vedvarende kritik gør børn stædige, medfører mindreværdskomplekser og en opgivende holdning. Et harmonisk familieliv med fornuftige grænser opnås ved hjælp af megen kærlighed, oprigtig anerkendelse og konsekvenser, der giver mening.

Rollemodeller

Ordsp 31,10-31

Hvordan beskrives den ideelle kvinde?

Versene 10-31 udgør et selvstændigt digt, der sandsynligvis stammer fra tiden efter eksilet. De 22 vers begynder med hver sit bogstav i det hebraiske alfabet. Det er en lovprisning af "en stærk kvinde", den dygtige hustru. Efter gammel mellemøstlig skik tog den betydningfulde mand sig af det offentlige liv og retsafgørelser "i porten". Kvinden sørgede for det økonomiske grundlag og øgede selvstændigt – ganske vist understøttet af manden – besiddelserne ved hjælp af kloge handler og investeringer. En sådan kvinde kan manden betro sig selv og alt andet til. Han er velanset også på grund af hende. Hendes dyder bliver i vers 30 nævnt på niveau med gudsfrygt.

Til anvendelse

Kvindens og mænds roller har ændret sig radikalt i takt med den samfundsmæssige udvikling (industrialiseringen, kvindebevægelsen, verdenskrigene). Stivnede kønsrollemønstre, såsom "kvinder hører hjemme i køkkenet, de føder børn, og manden sørger for økonomien", hører mere og mere hjemme i fortiden. Juridisk er kønnene ligestillet, omend der i praksis stadig er plads til forbedring. Følgelig er rollerne til stadighed genstand for nye aftaler i takt med, at livssituationerne ændrer sig. Dette gælder ikke kun i Folketinget, men også i familierne. Mænd engagerer sig i husholdningen og går på deltid for at passe deres børn. Uanset hvordan rollerne fordeles, så er det altafgørende, at begge parter kan regne med hinanden og er solidariske. Desuden er det godt, når parterne – ud over de daglige pligter – giver hinanden tid og plads til at rekreere.

Til eftertanke

Det, at synet på rollerne ændrer sig, er udtryk for liv.

Humor i familielivet

Ordsp 21,9,19;
22,13; 26,14-15;
27,15-16

Hvilke virkemidler benytter visdommens lærer for at formidle sin lære?

Baggrund

I hjørnet på det flade tag kunne man indrette et nødleje, ja endda et lille kammer (sml. 2 Kong 4,10). Hullet i taget (27,15) leverer sammenlignende billeder på to måder: det uafledelige tagdryp og ulemperne ved at skulle bo i sådan et hus. Teksten i 27,16 siger: Vand, der hele tiden drypper, er lige så enerverende som en stridbar kvinde. Man kan ikke holde hende nede – lige så lidt som vinden. Og lige som olie altid glider af hånden, er hendes tunge ikke til at standse.

Den dovne finder på de mærkeligste undskyldninger (22,13). Ordsp 26,14 benytter en sjov sammenligning: Begge vender og drejer sig, men kommer ingen vegne. Den dovne har ikke engang energi til at stå op. I kap. 26,15 orker den dovne ikke engang at føre maden op til munden.

Til fordybelse

Lige så enkel tanken bag disse ordsprog er, lige så underfundig er humoren (26,14), den grove satire (22,13; 26,15) og den bidende ironi (24,33), som forfatteren benytter for at få sit budskab ud. De gamle lærere var i besiddelse af både ånd og vid. De var klar over, at humor er et godt pædagogisk virkemiddel. "Det er ligefrem et kendetegn på den vise, at hans visdom ledsages af et smil" (*Die Botschaft des Alten Testaments*, Stuttgart 1964, Bd. 16, 271).

Til eftertanke

Hvilken betydning har humor i mit liv?

Resumé

De vise ord i Ordsprogenes Bog kan berige (familie)livet, hvis man er opmærksom på, at visse idealer, love og regler nødvendigvis undergår kulturelle ændringer.

Spørgsmål til drøftelse

Indledende
spørgsmål

Hvilke erindringer fra jeres barndom holder I mest af?

Supplerende
spørgsmål

Hvad ville I gerne takke jeres forældre for?

Ordsp 13,1

Hvad ville I gøre anderledes, hvis I fik mulighed for at opdrage børn i dag?

Ordsp 23,13-14;
13,24

Ethvert barn har ret til kærlig opdragelse uden vold.

Hvordan kan man kombinere kærlighed med konsekvens?

Ordsp 31,10-31

Hvilke rollemodeller er I vokset op med?

Hvordan vurderer I nutidens fleksible syn på rollerne?

Uddybende
spørgsmål

Hvordan kan vi få mere humor ind i vores liv?

Afsluttende
spørgsmål

Hvad er efter jeres mening afgørende for et harmonisk familieliv?